

**Zespół Szkół nr 3 Specjalnych
im. Janusza Korczaka w Pszczynie
Szkoła Podstawowa nr 23 Specjalna**

INNOWACJA PEDAGOGICZNA

„Zwierzęta moi przyjaciele”
SZKOLNY PROGRAM O CHARAKTERZE EDUKACYJNO -
TERAPEUTYCZNYM

mgr Ewa Golda

nauczyciel klas I-III szkoły podstawowej
dla uczniów z upośledzeniem umysłowym
w stopniu umiarkowanym i znacznym

mgr Dorota Warzecha-Nowok

nauczyciel klas I-III szkoły podstawowej
dla uczniów z upośledzeniem umysłowym
w stopniu umiarkowanym i znacznym

Podstawy prawne do utworzenia innowacji:

- Rozporządzenie MENiS z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki.
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
- Koncepcja pracy szkoły.
- Program wychowawczy szkoły.

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Charakterystyka innowacji
- III. Cele programu
- IV. Formy i metody realizacji
- V. Treści programowe
- VI. Spodziewane efekty
- VII. Proponowane metody ewaluacji

I. Wprowadzenie

W postępowaniu pedagogicznym z dziećmi upośledzonymi umysłowo ciągle szuka się nowych rozwiązań. Wypływa to ze specyfiki ich rozwoju. Jest on mianowicie bardzo różnorodny i nierównomierny. Każdy z uczniów zakwalifikowany do klas startuje z innego poziomu z innymi schorzeniami i odmiennymi możliwościami.

Do napisania innowacji skłoniło nas dotychczasowe doświadczenie w pracy z dziećmi upośledzonymi umysłowo i poszukiwanie alternatywnych metod i form pracy.

Świat przyrody – piękny, fascynujący i tajemniczy, którego częścią jest człowiek dostarcza pozytywnych emocji, cieszy i wzrusza, wzbudza zainteresowanie i podziw. Zaproponowana w programie tematyka dotyczy zwierząt. Z naszych obserwacji wynika, że dzieci bardzo lubią zwierzęta i marzą o takim przyjacielu. Nie wszystkie jednak dzieci mają możliwość kontaktu lub zabaw ze zwierzętami. Zwierzę to istota żywa, delikatna, ciepła. Można ją dotykać, głaskać, przytulać, a nawet brać na ręce. Badania wskazują, że obecność zwierzęcia uspokaja, obniża ciśnienie krwi, relaksuje, motywuje do zwiększonego wysiłku fizycznego, stymuluje zmysły, zwiększa pewność siebie i poczucie bezpieczeństwa. Największe korzyści terapeutyczne, jakie daje bezpośredni kontakt ze zwierzętami, biorą się ze szczególnego rodzaju łączących nas z nimi więzi.

Ideą, która przyświeca temu programowi jest stymulowanie wszechstronnego rozwoju dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym poprzez zajęcia edukacyjne oraz bezpośredni kontakt ze zwierzętami. Realizując tę innowację pragniemy rozwijać naturalną ciekawość dzieci, rozszerzyć całą gamę kompetencji ogólnych jak: wiedza, umiejętności, uwarunkowania osobowościowe. Głównym celem jest więc uzyskanie lepszych efektów w pracy dydaktycznej i wychowawczej a tym samym podniesienie jakości pracy szkoły.

II. Charakterystyka innowacji

Program adresowany jest do dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym – na poziomie I etapu edukacyjnego – w klasach I-III (w naszej placówce funkcjonują dwie takie klasy).

Zgodnie z programem nauczania i wychowania dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym, treści nauczania powinny być dostosowane do realiów życia codziennego i opierać się na tematyce dotyczącej najbliższego środowiska społeczno-przyrodniczego. Innowacja zakłada poszerzenie tematyki przyrodniczej dotyczącej świata zwierząt i uzupełnienie jej o formy terapii z udziałem zwierząt – dogoterapii i hipoterapii.

Realizacja programu odbywać się będzie w ramach zajęć lekcyjnych. Na realizację programu przeznaczonych będzie 7 tygodniowych ośrodków pracy oraz cykl zajęć z dogoterapii i jazdy konnej. Każdy tygodniowy blok tematyczny rozpoczynać się będzie zajęciami w terenie lub wycieczką. Z kolei zakończy się zajęciami podsumowującymi mającymi charakter konkursowy. W obu formach uczestniczyć będą wspólnie obie klasy objęte programem, prowadzone będą przez dwóch nauczycieli – wdrażających innowację.

Program realizowany będzie we współpracy ze specjalistami z zakresu dogoterapii i hipoterapii. Zajęcia z udziałem psów odbywać się będą w naszej szkole, natomiast jazda konna będzie miała miejsce w stadninie koni.

Innowacja będzie miała charakter programowy i organizacyjny. Wdrożenie programu wymagać będzie nakładów finansowych – zajęcia z dogoterapii, hipoterapii - pozyskane one zostaną ze Stowarzyszenia Na Rzecz Pomocy Uczniom Z Upośledzeniem Umysłowym "Razem" działającego w naszej placówce.

HIPOTERAPIA

Hipoterapia to ogół działań terapeutycznych, do których wykorzystuje się konia. Jest to metoda doskonale uzupełniająca wszystkie inne oddziaływania rewalidacyjne i rehabilitacyjne a jej uniwersalność polega na jednoczesnym oddziaływaniu na sferę ruchową, emocjonalną, społeczną, intelektualną i sensoryczną.

Różnorodność dysfunkcji i kategorii niepełnosprawności u dzieci mogących korzystać z tej formy terapii stała się powodem, dla którego hipoterapia nie ma jednorodnej, stałej systematyki, lecz jej forma zmienia się w zależności od potrzeb. Wykorzystanie konia do celów leczniczych zbliża pacjenta i konia. Daje ponadto efekt terapeutyczny, bo pacjent dzięki relacjom nawiązanym ze zwierzęciem poprawia swoją komunikację ze światem zewnętrznym. Jazda konna dla osób niepełnosprawnych jako forma sportu i rekreacji ma również aspekt terapeutyczny. Podczas jazdy konnej można stymulować zmysły dotyku, słuchu, wzroku i węchu. Dzieje się to dzięki dotykowi końskiej sierści, różnorodności wyczuwalnych kształtów, odgłosowi kroków, przyjaznemu parskaniu.

DOGOTERAPIA

"Kilkuletni pacjent doktora Levinsona przez kilka miesięcy nie odzywał się na sesjach terapeutycznych nawet słówkiem. Zaczął mówić dopiero wtedy, gdy w gabinecie przypadkowo pojawił się pies psychologa. Tak narodziła się dogoterapia, która cieszy się coraz większą popularnością na całym świecie."

("Charaktery", 2009, nr 3, s. 92-95)

Dogoterapia opiera się na wykorzystaniu w terapii osób niepełnosprawnych bezpośredniego kontaktu ze zwierzęciem - psem terapeutą. Ta forma terapii kontaktowej pozwala na wieloprofilowe usprawnianie. Mogą to być spotkania jednorazowe lub ciągłe mające na celu dostarczenie pozytywnych emocji lub na przykład kształtujące funkcje poznawcze. Podstawowym jej założeniem jest możliwość tworzenia w czasie sesji terapeutycznej warunków, w których pacjent ma zapewnione poczucie bezpieczeństwa oraz akceptacji własnej osoby. Dogoterapia oznacza takie działania w leczeniu i rehabilitacji, które ma na celu przywracanie zdrowia i dobrego samopoczucia osobom, które tego potrzebują. Bezpośredni kontakt z psem pomaga w kształtowaniu umiejętności okazywania emocji oraz rozwija spontaniczną aktywność ruchową. Korzystnie oddziałuje na sferę psychiczną i socjofizyczną osób chorych. Pomaga im się otworzyć na świat zewnętrzny, przełamać lęki związane z nawiązaniem bezpośredniego kontaktu z ludźmi oraz stymuluje rozwój zmysłów, tj. wzroku, słuchu, dotyku czy węchu. Do grona "terapeutów" przyjmowane są psy, które: nie są płochliwe, czują się pewnie w nowej sytuacji, akceptują wszystkie nowe osoby pojawiające się w otoczeniu, zarówno dzieci, jak i dorosłych; cierpliwie znoszą głaskanie, klepanie, czesanie, oglądanie łap, uszu i pyska. Nigdy nie reagują agresją - nawet jeśli zostaną uderzone, nadepnięte lub szturchnięte przez osobę chorą. Nie skaczą na dzieci i inne osoby w trakcie zajęć, wykonują wszystkie komendy przewodnika jak i pacjentów, akceptują nieobecność swojego przewodnika.

III. Cele programu

- Wyrównywanie braków w poszczególnych obszarach rozwoju dziecka, korygowanie zaburzonych funkcji.
- Budowanie wiedzy dziecka o sobie, otaczającym świecie i relacjach jakie zachodzą między nim a otoczeniem.
- Czerpanie radości i satysfakcji, rozwijanie umiejętności okazywania emocji i uczuć związanych z kontaktem ze zwierzętami.
- Eliminowanie niepożądanych zachowań i utrwalanie pozytywnych wzorców zachowań.
- Zmniejszenie napięć psychicznych.
- Stwarzanie warunków umożliwiających rozwój aktywności własnej.
- Rozwijanie i doskonalenie zmysłów.
- Nauka samodzielności poprzez stwarzanie dziecku możliwości samodzielnego wywiązywania się z działań podejmowanych wobec zwierząt np. karmienie, prowadzenie na smyczy, opieka nad klasowym zwierzętkiem itp.
- Kształtowanie nawyków higienicznych.
- Dostarczanie okazji do przebywania w kontakcie z przyrodą i zwierzęciem.

IV. Formy i metody realizacji

Dobór metod i form jest uzależniony od wieku dzieci, stopnia ich rozwoju, treści, celów i zadań jakie stawia się w procesie nauczania i wychowania. Głównym czynnikiem osiągnięcia założonych celów jest umożliwienie dzieciom bezpośredniego kontaktu ze zwierzętami metod, które pomogą nauczycielowi w realizacji założeń programowych można wyróżnić: metody oparte na słowie, metody oparte na obserwacji, metody oparte na działaniu praktycznym oraz metody aktywizujące. Łącząc te grupy metod, można wszechstronnie wspierać rozwój dziecka. Uczeń za pomocą tych metod zdobywa nowe wiadomości, umiejętności, poznaje przez przeżywanie i samodzielne doświadczanie.

Wszystkie te metody znajdują zastosowanie w takich formach pracy jak:

- wycieczki i zajęcia edukacyjne w terenie,
- obserwacje spontaniczne i kierowane,
- doświadczanie,
- przekaz słowny,
- różnego rodzaju zabawy,
- ćwiczenia słuchowe,
- ekspresja plastyczna,
- ekspresja muzyczna
- ekspresja ruchowa,
- spontaniczna aktywność własna,
- techniki relaksacyjne,
- zajęcia z zakresu dogoterapii i hipoterapii.

W czasie prowadzonych zajęć wykorzystane zostaną różne formy organizacji pracy. Od pracy w grupie, w której znaczącą rolę odgrywa współpraca uczniów ze sobą, nauka przez naśladowanie, praca zespołowa, do pracy indywidualnej.

V. Treści programowe

Tematyka zajęć	Wybrane sposoby i formy realizacji	Termin
<p>Lasy pełne są śladów zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jakie zwierzęta mieszkają w lesie • Jakie ptaki słyszymy w lesie • Leśne domy zwierząt. • Prysmaki leśnych mieszkańców • Cztery pory roku w lesie 	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczka do Leśnego Parku Niespodzianek w Ustroniu. • Wykonywanie zdjęć zwierzętom. • Czytanie wierszy o leśnych zwierzętach. • Zagadki słowne i pantomimiczne. • Oglądanie albumów przyrodniczych. • Wyjście do parku – zbieranie kasztanów i żołądźci , przekazanie zbiorów Zagrodzie Żubrów w Pszczynie • Praca z obrazkiem- nazywanie poszczególnych zwierząt i ich opis, nazywanie czynności, które wykonują, określanie cech. • „Mieszkańcy lasu” - praca z wykorzystaniem zebranych w parku materiałów przyrodniczych. • Gromadzenie zdjęć, ilustracji, obrazków – wykonanie albumu „Zwierzęta lasów”. 	październik
<p>Zwierzęta mieszkające na wsi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na farmie • Zwierzęta naszymi przyjaciółmi • Jakie zwierzęta mieszkają na wsi • Zwierzęta i ich potomstwo • Super farmer 	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczka do gospodarstwa agroturystycznego. • Praca z obrazkiem- nazywanie poszczególnych zwierząt i ich opis, nazywanie czynności, które wykonują, określanie cech. • „Podwórkowe dialogi „– naśladowanie i odgadywanie sytuacji z wiejskiego podwórka – elementy dramy. • Zagadki słowne. • Rozpoznawanie odgłosów zwierząt • Układanie obrazków z części . • „Zgadnij co to za przysmak” - zagadki smakowe (jaja, produkty nabiałowe) • Ćwiczenia ortofoniczne. • Nauka piosenki „Dziwne rozmowy”. • Słuchanie wiersza A. Kubiaka „Na wiejskim podwórku”. • Projekcja filmu animowanego „Reksio i przyjaciele z podwórka” oraz fragmentów filmu „BEBE świnka z klasą”. • Przysłowia i powiedzenia o zwierzętach. 	listopad

<p>Nasi milusińscy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie dzieci kochają zwierzęta • Nasi domowi ulubieńcy • Dzień pluszowych zwierząt • Zabawy z domowymi zwierzątkami • Opiekujemy się zwierzętami 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozmowy kierowane na podstawie obrazków. • Oglądanie zdjęć, albumów, czasopism • Historyjki obrazkowe. • Zabawy naśladowcze. • Praca z obrazkiem – nazywanie i opis zwierząt, nazywanie i przeliczanie poszczególnych części ciała, nazywanie czynności, nadawanie zwierzętom imion. • Rozwiązywanie zagadek słownych. • Dekalog opiekuna zwierząt (w formie obrazkowej). • Zabawy z pluszakami. • Wyjście do sklepu zoologicznego – zakup klasowego zwierzątka. • Rysowanie lub kolorowanie pastelami - „Nasze klasowe zwierzątko” • „Moje zwierzątko” - collage • Nauka piosenki”Łapy, łapy, cztery łapy”. 	<p>grudzień</p>
<p>Pomagamy zwierzętom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zima to trudny czas dla zwierząt. • Budujemy karmik. • Kłopoty Burka z podwórka • Zimowe przysmaki zwierząt. • U weterynarza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczka do schroniska dla zwierząt -przekazanie zebranej karmy. • Wspólne wykonanie karmika i zamontowanie go na klasowym parapecie. • Gromadzenie karmy dla ptaków i innych zwierząt. • Systematyczne dokarmianie ptaków. • Zabawa dydaktyczna „Co, kto lubi” • Zwierzęta zimą – malowanie farbami. • Wyjście do lecznicy dla zwierząt, rozmowa z weterynarzem. 	<p>styczeń</p>
<p>Kto żyje pod wodą</p> <ul style="list-style-type: none"> • W niebieskim morzu • Fantazyjne ryby • Morskie olbrzymy – wieloryby, rekiny, foki • Na dnie morza coś się dzieje – rozgwiazda, rak, żółw błotny • Przygody w podwodnym świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • Oglądanie albumów przyrodniczych, czasopism, encyklopedii. • Rozmowy kierowane na podstawie obrazków. • Nazywanie i opis poszczególnych zwierząt. • Oglądanie fragmentów filmów: „Życie w głębinach” oraz „Gdzie jest Nemo”. • Wycieczka do Oceanarium lub Kina IMAX w Katowicach. • Zajęcia w Sali doświadczenia Świata – odgłosy morza, obrazy z głębin. • Nauka piosenki „Ryby z falami bawią się w berka”. • Zabawy z wodą . • „Morze w słoiku” - wykonanie kompozycji. 	<p>marzec</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • „Wodny świat „- grafika. • Zabawy dydaktyczne, orientacyjno – porządkowe, ruchowe. 	
<p>Zwierzęta widziane przez lupę</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na łące • Zabawa z lupą • Pszczoła, osa ,trzmiel • Kolorowe motyle • „Co w trawie piszczy”? 	<ul style="list-style-type: none"> • Oglądanie albumów, czasopism przyrodniczych, fragmentów filmów przyrodniczych. • Omawianie ilustracji „Na łące”. • „Podchody na łące” - wycieczka • Wiersz I. Salach „Łąka” • Historyjka obrazkowa – cykl rozwojowy motyla. • Zabawy muzyczno – ruchowe z wykorzystaniem gazet. • Gra planszowe: „Miś, miód i pszczoły” • Wykonanie makiety łąki - origami. • „Żuczek”, „Stonoga”- zabawy z piosenką. • Porównywanie owadów spotykanych na łące. 	kwiecień
<p>Zwierzęta egzotyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jakie zwierzęta możemy spotkać w ZOO • Dlaczego lew jest królem • Jakie zwierzęta mieszkają na biegunie • Wycieczka do dżungli • Na Safari 	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczka do ZOO w Chorzowie • Oglądanie fragmentów filmu „Król Lew”, oraz fragmentów filmów przyrodniczych. • Wyszukiwanie w albumach zwierząt o podanej nazwie • Praca z obrazkiem – omawianie wyglądu poszczególnych zwierząt • Zagadki słowne • „Wąż” - praca wykonana z papierowych rolek. • Rozpoznawanie odgłosów zwierząt • Nauka piosenki „Dżungla”. • „Zwierzyniec”- zabawy z wykorzystaniem wierszy J. Brzechwy. 	maj
Dogoterapia – cykl 10 zajęć	Zajęcia odbywać się będą co dwa tygodnie.	październik- marzec
Hipoterapia – cykl 5 zajęć	Zajęcia odbywać się będą raz w tygodniu.	maj, czerwiec

VI. Spodziewane efekty

Przewiduje się, że po zakończeniu cyklu zajęć uczeń będzie:

- bardziej samodzielny, aktywny i zainteresowany otoczeniem,
- zaradniejszy w podstawowych sytuacjach dnia codziennego,
- sprawniejszy w funkcjonowaniu poznawczym i percepcyjno-motorycznym,
- lepiej zorientowany w relacjach jakie zachodzą między nim a otoczeniem,
- pewniejszy siebie: wzmocni poczucie tożsamości i własnej wartości,
- zdolny do większej kontroli swoich emocji i zachowań,
- świadomy swojej sprawczości,
- zdolny do współpracy z drugą osobą i z grupą rówieśniczą, do respektowania obowiązujących reguł,
- bardziej świadomy różnorodności i współzależności występujących w przyrodzie,
- lepiej rozumiejący znaczenie zwierząt w życiu człowieka.

VII. Proponowane metody ewaluacji

Podstawowym założeniem programu jest stworzenie warunków do optymalnego rozwoju dziecka, na właściwym mu pułapie możliwości. Wyklucza to ocenianie wychowanka w tradycyjnym rozumieniu tego słowa. Jednakże niezbędne jest znalezienie takich sposobów informacji zwrotnej, które by pozwoliły na ewaluację programu.

Proponujemy następujące sposoby:

- Kompleksowa obserwacja dziecka, jego zachowania, pracy, zaangażowania i postępów z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i schorzeń.
- Analiza wytworów uczniów.
- Rozmowy z rodzicami i innymi osobami pracującymi z dziećmi.
- Konkursy i quizy.
- Lekcje otwarte.

Ewaluacja programu prowadzona będzie na bieżąco, po zrealizowaniu konkretnych działań jak również po zakończeniu programu. Będzie miała na celu sprawdzenie, czy działania były skuteczne, czy osiągnięto zamierzone cele. Istotnym elementem będzie również ewaluacja polegająca na własnej refleksji ukierunkowanej na świadomy rozwój wychowanków oraz samego nauczyciela.

Bibliografia

Program wychowania i nauczania dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym. Warszawa 1997.

Stymulacja psychoruchowego rozwoju dzieci o obniżonej sprawności umysłowej. Red. W. I J. Pileccy. WSP Kraków 1997.

Kaja B. : Zarys terapii dziecka. WSP Bydgoszcz 1995

Franczyk A., Krajewska K., Skorupa J.: Animaloterapia : program Przedszkolnego Klubu Animals "Cztery Łapy" . Impuls Kraków 2007.

Kulisiewicz B.: Witaj piesku! Dogoterapia we wspomaganie rozwoju dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Impuls Kraków 2007

Psychopedagogiczne aspekty hipoterapii dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie. Red. A. Strumińska Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne Warszawa 2007.

Hipoterapia – usprawnianie psychoruchowe rozwoju dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym. E. Herzyk, Rewalidacja 2004 nr 2

Hipoterapia i nie tylko... H. Olechnowicz, Rewalidacja 2006 nr 2

Zwierzyniec terapeutyczny. J. Więcek, Ekoświat 2007 nr 2